

Mens en Wereld

Omdat een schoonmaakbeurt van de kasten een hoopje overtollig textiel had opgeleverd, trok ik op een ochtend met handgeklap de aandacht van een voddeman en vroeg hem boven te komen. De man stuurde zijn bakfiets naar de kant en stapte af. Langzaam liep hij naar voren, pakte een zak en haalde er een fluitketel uit, die hij met zorg neerzette. De tweede en derde greep in de zak brachten nog wat andere spullen tevoorschijn, die naast de ketel gelegd werden. Pas de vierde keer vond hij, wat hij blijkbaar had gezocht: een andere zak, die hij op z'n gemak ontvouwde om te zien, of hij leeg was. Hij nam hem onder de arm en stak de straat over.

Toen hij boven was en we elkaar goede morgen gewent hadden, hield hij de zak open en ik liet mijn bundeltje erin glijden. Hij bedankte me en terwijl hij zich omdraaide om de trap af te gaan, voegde hij er nog vriendelijk aan toe: „... en nog een plezierige vakantie.” „Dank u wel”, zei ik en wilde naar binnen gaan, maar hij bleef staan. „Ja, ziet u”, zei hij, „dat komt, ik zit eigenlijk op mijn invaliditeitsuitkering te wachten.” Ik zag het niet, maar dat gaf niet, want hij was kennelijk aan de monoloog bezig, die hij voor dit soort gelegenheden de meest passende achtte.

Uit ervaring weet ik, dat een goede daad aan de deur, onvermijdelijk gehonoreerd pleegt te worden met een paar spectaculaire ziektegeschiedenissen van de persoon in kwestie of van zijn familieleden, dus ik wachtte af.

Daar hij voor alles afgekeurd was, had de voddeman op een dag een oproep gekregen van de een of andere instantie. „Mevrouw”, zei hij en hij wees uitvoerig op mijn huisdeur, „die deur daar kan niks zegge, maar ik kon het toen ook niet. Ik kwam daar binnen, 't leek wel een theater, allemaal rijke stoele en op het toneel vier kerels. Ik zeg tegen die stoele: kenne jullie niet lache tegen Hendrik? Nee. Toen tegen die vier smeerlappe: kenne jullie ook niet lache tegen Hendrik? Natuurlijk niet. Gesard hebben ze me, maar ik kon niks zegge, net als die deur. Toen moest ik naar een zenuwarts en weet u wat die zei?” Ik bekende, dat ik het niet raden kon. „Die zei: u heb geen maagzweer, u heb senuwe.”

Hierop draaide hij zich om en liep, nog eens bedankend en groetend de trap af. Geen erg opgewonden iemand, zo te zien. „Misschien „stille senuwe””, dacht ik, want aan de deur doe je een schat van medische kennis op!

Veranderend levensbesef

De 28e publicatie van het Nederlands Gesprek Centrum is verschenen en de gesprekspartners mevr. Hella Haasse, ds. E. van Bruggen, prof. H. Freudenthal, prof. T. T. ten Have, ds. S. J. Popma, de heer J. Reehorst, dr. C. Scharff O.S.A. en prof. R. Schippers hebben het veranderend levensbesef tot onderwerp gekozen.

Voorzitter en rapporteur van de commissie was prof. Ten Have, waardoor wetenschappelijkheid en gedegenheid van de studie gegarandeerd was. Dat is, na lezing van het uitvoerige rapport, dan ook de hoofddruk. Er is zorgvuldig en precies gedefinieerd, noodzakelijke begrenzingen van het onderwerp zijn aangebracht, er wordt niet beweerd wat niet gestaafd kon worden en de conclusies zijn voorzichtig getrokken.

De publicatie begint met een omschrijving van het begrip levensbesef. „Het levensgevoel is een nog onverwoorde gestemdheid ten opzichte van het leven; in het levensbesef hebben we een zekere greep gekregen op deze gestemdheid” (pag. 5).

Het 2e hoofdstuk geeft aan wat de commissie verstaat onder „veranderend levensbesef”. De beperking wordt aangebracht dat alleen het levensbesef in de laatste twee decennia wordt onderzocht en – verdere beperking – alleen in Nederland wordt dit onder de loep genomen.

Het 3e hoofdstuk gaat over de factoren, die in het algemeen het levensbesef bepalen. Dat zijn: a) de individuele psychosomatische gesteldheid; b) de persoonlijke ervaringen in de ontmoeting met het eigen levensmilieu; c) het algemene karakter van het levensmilieu in zijn verschillende facetten en d) de heersende mens-, levens- en wereldbeschouwingen, waarmee het individu gedurende zijn leven in aanraking komt.

Interessant hierin is de beschouwing over het levensmilieu als veld van expressie en actie. „... De mens ontplooit zich in contacten met zijn medemensen, hij levert prestaties in de arbeid, hij uit zich vrijelijk in het spel, hij is scheppend werkzaam in tal van bezigheden. De mogelijkheden, die het milieu als uitingsveld hem biedt, zullen hun weerslag hebben op zijn levensbesef. Ernstige beknotting van kansen zal hem het leven doen schijnen als een kansloze noodzaak. Een zwaar belastende arbeidstaak, die volgens hem zin ontbeert, zal hem ook het leven maken tot een zinledigheid. Wanneer echter het leven vol mogelijkheden is, wanneer kansen worden geboden voor capaciteiten en interessen, wanneer men niet gefrustreerd wordt in ambities en aspiraties en wanneer men in zichzelf gevoelens van bij-machte-zijn en van waardig-zijn kan ontwikkelen, dan zal het

leven een verheugende aanblik vertonen” (pag. 11-12).

Hoofdstuk IV spreekt over het levensbesef in zijn afhankelijkheid van enige der in Nederland voorkomende levensovertuigingen en daarin worden humanisme, rooms-katholicisme en protestantisme en waarin zoveel mogelijk midden-orthodoxie en calvinisme onder één noemer worden gebracht, besproken. In het hoofdstuk waarin het feitelijke levensbesef in zijn mogelijke verscheidenheid aan de orde komt wordt gesteld, dat er een strekking is naar een grotere homogeniteit ten aanzien van het levensbesef, al blijven er, vanzelfsprekend, onderling grote verschillen. Daarop worden de oorzaken van die groeiende homogeniteit, door gemeenschappelijke ervaringen, opgesomd. Belangrijk in dezen is de tweede wereldoorlog, het verzet tegen het fascisme, de stijgende welvaart en de grote wereldverschuivingen (dekolonisatie, afnemende rassendiscriminatie o.a.). In het laatste hoofdstuk wordt de balans opgemaakt van het levensbesef-in-wording. Het is een typische overgangstijd met alle kenmerken van dien. „De meesten bevinden zich in het niemandsland van niet meer, nog niet, halverwege tussen de steeds verder in het verleden verzinkende vooroorlogse wereld en een komend tijdperk, waarvan zij zich nauwelijks een voorstelling kunnen maken” (pag. 39).

Het huidige levensbesef onderscheidt zich belangrijk van dat van voor de tweede wereldoorlog. Toen vrede, harmonie, geordende rust; nu gelijkberechtigtheid, al gaat dat ten koste van de (schijn)vrede en de (schijn)harmonie.

Met alle eerbied voor de vele grote en wetenschappelijk verantwoorde arbeid van de samenstellers meen ik, dat het grootste probleem van de jongere generatie niet gelegen is in de veranderingen van het levensbesef, maar in het sterk nihilistische levensgevoel, dat (nog) niet tot besef is geworden. Maar deze kritiek is niet gericht tot de ernstige en geleerde samenstellers van het interessante rapport maar op de vraagstelling. Ieder die, hoe dan ook, met opgroeiende mensen te maken heeft, zij dit rapport van harte aangeraden ter lezing.

B.

M. en W. in de vakantie

Zoals elk jaar vallen er in de zomerperiode enkele nummers uit. Het eerstkomende nummer verschijnt op 1 augustus en het daaropvolgende nummer op 29 augustus. Daarna weer normaal om de 14 dagen.

Wij wensen al onze lezers een prettige vakantie.

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
19e jaargang no. 13 – 4 juli 1964

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

Het openbaar onderwijs is een zaak die leeft in het Humanistisch Verbond, dat blijkt wel uit de reacties die ik heb ontvangen op mijn artikel over de achterstelling van dat onderwijs in een vorige aflevering van deze rubriek. Omdat ik het confessionele onderwijs zo'n onding vind, hebben die reacties mij goed gedaan, ook die van de heer Jong uit Heemstede, waarvoor ik naar de rubriek Ik denk er zo over in ons volgend nummer verwijs, waarin hij de juistheid van enige cijfers betwist, die ik inderdaad in mijn „onschuld” uit de genoemde publicaties had overgenomen. De teneur van mijn stuk wordt er echter niet door verzwakt, dat namelijk het openbaar, onverzuild, onderwijs de dupe aan het worden is van discriminatie. Uit alle reacties uit onze lezerskring haal ik nog deze aan van een lezer uit Gouda:

„Ik volg deze treurige bevoorrechting van het bijzonder onderwijs door de schaafteloze christenen van de eerste rang al jaren. Nog erger dan bij het v.h.m.o. is het bij het lager land- en tuinbouwonderwijs gesteld. Als men daar eens ging enquêteren, zou het resultaat u de schrik om het hart doen slaan. Nog gevaarlijker lijkt mij hier de beïnvloeding, omdat het hier jonge lieden van lagere ontwikkeling betreft, met minder kritisch vermogen.

In Lekkerkerk sneuvelde vorig jaar de openbare lagere landbouwschool. Het gebouw was nieuw, de moderne inventaris werd voor duizend gulden verkocht. De leerlingen moeten nu naar de christelijke landbouwschool in Gouda. Deze school wordt nu te klein. Een nieuwe school, royaal van opzet, is met spoed aan het verrijzen. De onkerkelijkheid neemt toe, maar de christelijke scholing breidt zich uit.”

Juist in die laatste constatering zit iets dat niet klopt, als u begrijpt wat ik bedoel.

Ook enige reacties op een stukje over de betrekkelijkheid van onze persvrijheid verdienen vermelding. Een lezer uit Den Haag wijst mij erop, dat de NCRV in haar Radiokrant een paar weken geleden de spijker op zijn kop sloeg, door vast te stellen, dat de Nederlandse dagbladers zich financieel in een onmogelijke positie bevindt.

„De oorzaak daarvan is onder meer het hoge invoerrecht op krantenpapier en de omzetbelasting, die 17,2 % van de waarde uitmaken, en daarnaast de prijsbeschikkingen, waardoor het dagblad niet in de algehele stijging

van de kosten van diensten en goederen kon delen. Wie nu weet, dat in Engeland, Frankrijk en Skandinavië de invoer van krantenpapier niet fiscaal wordt belast, vraagt zich toch af, waarom Nederland in dit opzicht een duurteiland moet blijven.”

De ministerpresident heeft zich onlangs bezorgd getoond over de toenemende sensatiezucht, maar „het heeft weinig zin dierbare overheidstranen te plengen, wanneer wéér een onafhankelijk dagblad, dat een eigen kleur vertegenwoordigde in het democratisch palet, te gronde is gegaan...”, wanneer men indirect de dagbladconcentratie en de groei van de sensatiepers in de hand heeft gewerkt.”

Een lezer uit Amsterdam schrijft mij naar aanleiding van dezelfde beschouwing over de persvrijheid, waarom ik onder de opiniebladen niet Elseviers Weekblad noem. Nu zou ik kunnen volstaan met te antwoorden, dat het er mij om ging vast te stellen, dat de serieuze opiniebladen er financieel bijna altijd slecht voorstaan, vooral door gebrek aan advertenties. Het advertentieblad met entourage dat Elsevier is, lijkt daarvan geen best voorbeeld. Maar ik zou er ook op kunnen wijzen, dat ik het over de serieuze opiniebladen had, en zonder nu vervelend te worden door nogmaals op het verleden van Elsevier en deszelfs redacteurs te wijzen, ben ik toch wel van mening dat een blad dat kort na elkaar

- om meer begrip vraagt voor de apartheidspolitiek in Zuid-Afrika in artikelen waarin de bewondering voor dat regiem nauwelijks onder stoelen of banken wordt gestoken;
- een pleidooi voert voor opname of althans associatie van Spanje met de Euromarkt en van mening is, dat Franco's fascisme toch nog niet zo kwaad is als wij hier wel eens denken;
- de beweging van de Morele Herbewapening bij monde van de heer Hintzen gelegenheid geeft haar immorele praktijken over hele pagina's te propagieren (nee, niet per advertentie dit keer);
- van mening is, dat wij in Europa de Amerikaanse senator Barry Goldwater, die De Groene terecht een hele of halve fascist noemde, toch zo verkeerd beoordelen, en zich kennelijk wel op zijn gemak voelt bij de ideeën van deze waarschijnlijke presidentskandidaat;
- fel van leer trekt tegen de Duitse admiraal Heye, die eindelijk

eens aan het licht brengt, hoe de „Wehrmacht” met al zijn nazi's in topfuncties en met al zijn verouderde kadaverdiscipline eigenlijk functioneert, omdat de man daarmee dit instrument ter verdediging van de Westerse vrijheid zou ondermijnen (motto: right or wrong, onze bondgenoten!);

f. keer op keer zich aan vrijwel hysterische uitbarstingen te buiten gaat, als er maar een glimp van ontspanning in de wereldpolitiek merkbaar is, omdat het wel bezeten schijnt van een ziekelijke communistenhaat, het laatste weer ter gelegenheid van het bezoek van Chroestsjow aan Skandinavië;

dat ik zó'n blad niet serieus meer hoeft te noemen. Tenzij u serieus wilt opvatten in de zin van ernstig, een ernstig gevaar namelijk voor de democratie, ja dat wel.

„Stel uw vertrouwen op de Here Jezus en gij zult behouden worden”, verkondigt de Pinkstergemeente „Morgenstond” in Den Haag in het blad Heilsfontein, maar de uitspraken van gemeentelieden waarmee de juistheid van die tekst moeten worden onderstrept, doen mij, hoe profaan dat ook moge klinken, onweerstaanbaar denken aan „De dokter geeft het zijn eigen kinderen”. Oordeelt u zelf:

„Er is maar één geneesmiddel! Jezus redt en geneest. Na een operatie ben ik verslaafd geraakt aan allerlei patent-geneesmiddelen. Een tabletje tegen overtollig maagzuur, een tabletje tegen vermoeidheid en lusteloosheid, ja, zelfs ging ik slaapmiddelen innemen. Maar, prijs de Heer, sinds ik Jezus aangenomen heb als mijn Redder en Geneesheer, heb ik al deze rommel weggegooid, en sinds maanden heb ik mij beter gevoeld dan ooit.”

Dat schrijft een mevrouw en het is ongetwijfeld waar. Het bewijst alleen niets meer dan de kracht van de suggestie. Het gebruik van geneesmiddelen is ongetwijfeld af te raden als de dokter ze niet voorschrijft (kort geleden zei prof. T. Huizinga uit Groningen nog, dat bij vijf procent van de patiënten in Amerikaanse ziekenhuizen is geconstateerd, dat ze daar terecht kwamen als gevolg van de bijwerking van geneesmiddelen, die ze onder druk van de reclame hadden aangeschaft!), maar als er een geneesheer nodig is, ga ik toch liever naar mijn huisarts, als u het goed vindt. Als de Pinkstergemeente het niet goed vindt, trouwens ook.

Maar gelukkig vinden we in de Heilsfontein ook duidelijke aanbevelingen, zoals onder het

hoofd „Heeft het uiterlijk geen betekenis?” deze:

„Als men de staart van de vos buiten het hol ziet, kan men er zeker van zijn, dat Reintje zelf binnen is.”

De betekenis van het uiterlijk lijkt mij daaruit zonneklaar. Houdt uw staart dus voortaan binnen, wilt u?

Vrij Nederland vraagt zich af wie ons nu voor de gek houdt, de bisschop van 's-Hertogenbosch of de vicaris-generaal van het bisdom Roermond? De eerste verklaarde in een interview met De Tijd/Maasbode: „De bisschoppen beseffen vanzelfsprekend dat de omstandigheden dusdanig veranderd zijn, dat het mandement in de vorm waarin het verschenen is, niet meer gelden kan: het is door de ontwikkelingen achterhaald; er moet dus iets nieuws komen.” De laatste echter zei tegen een verslaggever van De Nieuwe Limburger, „dat van een herziening of een speciale studie van het mandement op dit ogenblik geen sprake is. Het is vervelend dat verwachtingen worden gewekt, die misschien helemaal niet gehonoreerd kunnen worden. Het mandement is op dit ogenblik nog volledig van gelding.”

Al ziet Mgr. Bekkers de zaken reëel, strikt formeel heeft drs. Van Odijk in Roermond natuurlijk gelijk, evenals het, schrijft Vrij Nederland, waar is, dat althans formeel-juridisch, „gezien de nooit officieel herroepen veroordeling van Copernicus en Galilei, voor de katholieken het ptolemeïsche wereldbeeld „op dit ogenblik volledig van gelding” is. Maar wie de premissen aanvaardt, aanvaardt ook de conclusie. Dit wil dus zeggen, dat volgens de heer Van Odijk ook nu nog de sacramenten en een kerkelijke begrafenis moeten worden geweigerd aan katholieken die geregeld naar de VARA luisteren of lid zijn van het NVV. Met andere woorden: aan de overgrote meerderheid van de katholieke bevolkingsgroep, die zich van dit soort middeleeuwse bepalingen nooit iets heeft aangetrokken.” (En aan bij voorbeeld pastoor Lücker, zou ik daaraan willen toevoegen, die zelfs een bandje met een opname van een VARA-uitzending in zijn kerk liet afdraaien!) „Als het juist is wat wordt beweerd, namelijk dat het kerkelijk bestuursbeleid in het Roermondse bisdom voor een niet gering deel door de heer Van Odijk en enkele geestverwanten wordt bepaald, dan is het duidelijk waarom Limburg in de Nederlandse kerkprovincie vrij algemeen als een achtergebleven gebied wordt beschouwd.”

standpunt

Mijnheer, ik val Uw standpunt bij dat elke dichter daast, maar gij toont aan, zo ik mij niet vergis, dat elk die daast geen dichter is!

A. Marja

(uit: Goed geboekt, Boekenweekgeschenk in 1954)

Problemen der hedendaagse democratie

Het maandblad „Oost-West” heeft na de oprichting in maart 1962 al spoedig zijn bestaansrecht bewezen. Niet alleen geeft dit blad, een uitgave van de „Stichting ter voorlichting over de Oost-West verhouding” (Van Stolkweg 10, Den Haag) goed-gedocumenteerde artikelen over het culturele en economische leven en de politieke ontwikkeling in de communistische landen, het vraagt ook aandacht voor de geestelijke waarden van de westerse samenleving, zoals democratie en vrijheid en laat hiertoe verschillende medewerkers aan het woord. De redacteur dr. S. W. Couwenberg leidde in het aprilnummer een artikelenserie in onder de titel „Problemen der democratie”, welke in de twee komende nummers wordt voortgezet. Bijdragen met betrekking tot dit onderwerp verschijnen van de hand van prof. dr. W. Banning, dr. P. Thoenes, drs. A. Hoogerwerf, mr. dr. C. P. M. Romme, prof. dr. J. A. Diepenhorst, dr. G. A. M. Vogelaar en drs. J. G. van der Ploeg.

Dr. Couwenberg begint zijn zeer gedegen beschouwing met te constateren, dat er in ons land in tegenstelling tot andere landen al jarenlang weinig wetenschappelijke en politieke aandacht is voor de problemen van de hedendaagse democratie. Men maakt er zich weinig druk over. Van een hernieuwde creatieve doordening van de grondslagen en structuur van ons politieke bestel in het licht van de grote veranderingen die zich in onze tijd in nationaal en internationaal verband voltrekken, is maar weinig te merken. Het is een van de symptomen van een atrofie (wegkwijnen) van het politieke denken in ons land, welke op zich reeds een verontrustend probleem is van onze huidige Nederlandse democratie. In onze tijd voltrekt zich een geruisloze uitholling en ondermijning van de democratie.

Schrijver tracht vervolgens de oorzaken van die gedaalde interesse op te sporen.

De politieke democratie is tot ontwikkeling gekomen in aansluiting op een reeks grote emancipatiebewegingen. Nu deze emancipatieprocessen in de meeste westerse landen geheel of grotendeels zijn uitgewerkt, zien we over het algemeen een duidelijke daling van de interesse van de gemiddelde mens in de politieke democratie. Een daling, die sterk in de hand wordt gewerkt door het feit dat de leiding van het politieke en maatschappelijke leven een steeds grotere deskundigheid vergt.

Duidelijk manifesteert zich deze tendentie b.v. in arbeiderskringen. Waren de arbeiders vroeger in en door hun emancipatiestrijd in groten getale politiek-geëngageerd en -actief, thans zien we door een samenspel van verschillende factoren — de realiteit van de verzorgingsstaat, de toenemende welvaart en vrije tijd, enz. — bij vele arbeiders een sterkere concentratie op hun privéleven, m.a.w. een privatisering van hun interesse-sfeer, zoals uit verschillende onderzoekingen is gebleken.

Spanningsverhouding

Dr. Couwenberg wijst vervolgens op de spanningsverhouding tussen democratie en verzorgingsstaat.

De politiek in de verzorgingsstaat wordt steeds meer een sociale techniek, gericht op een technisch zo verantwoord mogelijke verzorging van een al maar groeiend complex van publieke belangen en als zodanig in toenemende mate een aangelegenheid van terzake deskundigen. Naarmate de verzakelijking van de politiek voortschrijdt wordt het parool in de politiek zoals in alle andere technieken steeds meer „research” en wordt de all-round politicus, die sterk op het politieke spel en de politieke controverse was ingesteld meer en meer verdron-

gen door de politieke specialist, die politiek beoefent als een vak.

De „aristocratie” van onze tijd zijn de deskundigen, die door het steeds gecompliceerder worden der moderne samenleving een onontbeerlijke sociale categorie zijn geworden. Evenals vroegere aristocratieën loopt echter ook deze nieuwe, op deskundigheid gebaseerde „aristocratie” het gevaar, de band met het volk te verliezen.

Schrijvende over het vraagstuk van het partijwezen constateert Couwenberg: zelfs in een land als het onze, waarin christelijke partijen al sinds vele jaren een sterk stempel op de politiek drukten, ziet men een vergaande vermaterialisering en pragmatisering (verdoelmating) der politiek. Hij vraagt zich voorts af, of een wijziging van het kiesstelsel niet noodzakelijk is om tot een betere werking der partijpolitieke democratie te komen. Een speciaal aspect van het probleem van het partijwezen is het vraagstuk van de oppositie. Het vervullen

van de oppositie lijkt in de huidige constellatie een ondankbare functie te zijn. Dit is temeer het geval, daar de regering in de moderne verzorgingsstaat de beschikking heeft over vele mogelijkheden en faciliteiten om haar positie te stabiliseren.

In een hoofdstuk over het vraagstuk van het sluipend corporatisme constateert Couwenberg, dat zich binnen het kader der parlementaire democratie sterke corporatieve tendenties doen gelden. Men zou in onze tijd met recht kunnen spreken van een sluipend corporatisme. Het parlement heeft volgens hem feitelijk reeds een sterke corporatieve inslag gekregen.

Aan het slot van zijn artikel behandelt dr. Couwenberg het vraagstuk der publieke opinie en het vraagstuk der staatsburgerlijke overheidsvoorlichting. Wat dit laatste punt betreft vraagt hij zich af, of ook de militaire dienst niet meer dienstbaar gemaakt zou kunnen worden aan de staatsburgerlijke voorlichting en vorming.

Geboortebeperking en bevolkingsvraagstuk

In „Medisch contact”, het officiële orgaan van de Koninklijke Nederlandse maatschappij tot bevordering der geneeskunst, van 10 april wijdt prof. dr. W. Brand *) een artikel aan het wereldbevolkingsvraagstuk.

Vrijwel een ieder, zo schrijft prof. Brand, die zich in deze materie verdiept, komt tot de conclusie dat de huidige groei van de wereldbevolking niet ongebreideld kan doorgaan en dat de aanwas slechts kan worden afgeremd of door een wederom stijgen van de sterfte of door een dalen van het geboortenniveau.

Een toeneming van de sterfte ligt in het verschiët indien men er niet in slaagt de uitbreiding van de voedselproductie gelijke tred te doen houden met het bevolkingsaccres. Maar op korte termijn lijkt het waarschijnlijk dat de mortaliteit verder zal dalen.

Op humane gronden hoopt de auteur dat niet door sterfpestijging, maar door reductie van de geboorten een onmatige uitbreiding van de wereldbevolking zal worden voorkomen.

Onvermijdelijk wordt een ieder die peinst over het vraagstuk van de geboortenregeling, aldus prof. Brand geconfronteerd met de ethische kant van het probleem. Men bedenke daarbij echter dat er arme landen zijn, die met een bevolkingsgroei van 2, 3 of zelfs 4 pct per jaar zijn belast en die daardoor met economische en sociale problemen te kampen hebben, waarvan wij geen weet hebben.

Leven zonder kans

Prof. Brand besluit zijn artikel: „artsen hebben de elementaire plicht ziekte en sterfte te voorkomen, maar zij behoren ook mee te denken over de gevolgen van hun werk op het gebied van de gezondheidszorg. Hebben zij niet allereerst belang bij het scheppen van gezonde levensmogelijkheden voor de kinderen, die zij meehelpen te doen geboren worden?”

„Waarom zou hun taak behalve de bestrijding van ziekte en dood niet tevens omvatten het vermijden van leven, dat geen kans heeft op een menswaardige ontplooiing? De activiteit van de Wereldgezondheidsorganisatie tendeert naar het zoeken van een optimale gezondheidszorg binnen het kader van de economische en sociale structuur in elk land.

„Brengt de consequentie van deze idee niet mee, dat arts en hun aandeel moeten leveren in

het streven naar beheersing van de gezinsgrootte, speciaal in die landen waar de belangen van de levenden in het gedrang komen als gevolg van een ongeremde bevolkingsgroei?”

„In diverse arme landen ontmoette ik reeds medici die tot het inzicht waren gekomen dat naast de bestrijding van morbiditeit en mortaliteit tevens een teruggang van de nataliteit moest worden bevorderd, al wisten ze dan nog niet op welke manier.

„Evenals in het economische vlak, geldt voor het bevolkingsvraagstuk dat niet ons kennen en kunnen van primair belang zijn, maar wel waar en hoe onze ideeën kunnen en zullen worden geadapteerd aan de omstandigheden, zoals die worden aangetroffen in de minder ontwikkelde maatschappijen.

„Ik neem aan dat vooralsnog onze zich uitbreidende kennis tot vermindering van de sterfte gemakkelijker kan worden overgedragen dan eventueel nieuwe mogelijkheden tot limitatie van het geboortencijfer. Aldus voorzie ik dat er in elk geval tegen het jaar 2000 6 à 7 miljard mensen op aarde zullen zijn en de grote kloof in welstand, die thans bestaat tussen rijke en arme landen, nog niet zal zijn overbrugd.”

*) Prof. dr. W. Brand is hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Leiden in de staathuishoudkunde der niet-westerse beschavingsgebieden.

Lezingen voor de radio

5 juli: VARA, 9.45 uur: J. de Leede: „Humanistische gedachtenwisseling”.

12 juli: VARA, 9.45 uur: Matthew S. Spetter: „Kunnen wij de stille paniek verbergen?”

19 juli: VARA, 9.45 uur: Tolbert H. McCarroll en J. Bijleveld: „Een verbond van humanisten in Amerika”.

MENS EN MUZIEK

Festivals en concoursen

door Leo Hoost

Voor al in deze tijd van het jaar zit de muziekwereld er middenin: *festivals en concoursen*! Zij die er boven staan menen dat festivals en concoursen „uitwassen” zijn van onze moderne maatschappij. Maar de muziekgeschiedenis leert dat al in het dertiende eeuwse Frankrijk dichterwedstrijden werden gehouden door de troubadours en dat soortgelijke bijeenkomsten traditie werden bij de Duitse Minnezangers. Ja, al in de zevende eeuw kwamen in Wales de barden in zg. Eistedfodd bijeen.

Engeland, waar nu de festivals van Edinburgh (augustus, september en oktober) en van Glyn-debourne (juli en augustus) aan de top staan, begon zijn regelmatige festivalgeschiedenis in de 17de eeuw. Amerika volgde een eeuw later. In Duitsland culmineerden de Beethoven-feesten te Bonn en Mozart-feesten te Salzburg.

Hoe zouden we een festival eigenlijk kunnen beschouwen? Als de trekpleister voor een publiek dat door het snelle tempo, de talrijke plichten en het geraffineerde comfort van deze tijd, het feit van zo-maar-een-concert geen opmerkelijk feit meer vindt.

En de concoursen? Als de hanengevechten der solistisch sterk begaafden. Juist de concoursen tonen, nog sterker dan de festivals, hoe ook de muziek vatbaar is voor het sportieve element.

De primitieve mens, in zijn drang tot vernietigen de eigen soort beoorloogend, gaat via meer nobele ingevingen zijn strijdbaarheid uitleven op andere gebieden zoals worstelen, wielrennen, hardlopen, voetballen en schaken en sublimeert daarmee die vernietigingsdrift. Deze sportieve uitingen, denk vooral maar eens aan het schaken, staan min of meer in het teken van oorlogssymboliek.

Ook in de strijd om het bestaan beoorloogt de ene mens de andere met als doel het overleven van de zekerheden des levens: een zorgeloze oude dag (vrijheid van gebrek), een auto en een eigen woning (vrijheid van beweging) en dure opsmuk zoals luxe huishoudelijke apparaten en kapitalen vertegenwoordigende bontjassen (vrijheid van minderwaardigheidsgevoel). Deze strijd, de strijd om een betere baan, wordt uitgevochten door het vechten om de beste prestatie.

In die zin is een solistenconcours niets anders dan een sportieve „oorlog” in de muziek. Nu zijn er legioenen zwart-wit-denkers die, de waarheid als een absoluut begrip opvattend, concoursen en festivals veroordelen omdat die de nadruk leggen op de „verpakking” en niet op de inhoud. Op hun manier hebben ze geen ongelijk: want wat maakt het nu voor verschil uit of Casadesus Beethovens Vijfde Concert zo-maar-eens speelt of in het kader van het Holland Festival en waarom zouden we ons door „de Matthäus” alleen maar in de Paastijd laten ontroeren?

En toch zijn festivals en concoursen onmisbaar geworden – ze ontnemen hun aantrekkingskracht aan een bepaalde suggestie waardoor het publiek ze als een min of meer officiële garantie beschouwt, in de geest van „dit is het beste van het beste”. Bovendien kunnen concoursen en festivals de aandacht vestigen op richtingen in de muziek die zonder deze propagandistische ophef in de vergeethoek terecht zouden komen, zoals hedendaagse muziek, elektronische mu-

ziek, orgelmuziek, oude koormuziek enz.

Nee, een muziekwereld zonder concoursen en festivals, dus zonder de strijdbare spanning van het willen uitblinken, zou even vervelend zijn als een wereld zonder de spanning van de „leugen”, die toch het zout is bij het veroveren der waarheid.

De mentaliteit die zou leiden tot het afschaf-

EDITORIAL

Redelijk zijn - of niet?

H.B. (Dr. H. Bonger?) corrigeert de misstap van zijn collega-redacteur R. de la Rie, die Ratio's felle agressieve toon „weldadig” noemde. Ook H.B. begint eerst met de loftrompet: *goed typografisch verzorgd, handig formaat, ze durven veel*. Maar dan gaat hij langzaam op de schreden van R. de la Rie terug: *Het is iets gematigder, iets algemener, iets minder studentikoos dan Propria Cures*, schrijft hij. Datzelfde valt te zeggen van de *Haagse Post* en de *Nieuwe Linie*, van de *Telegraaf* en de *N.R.C.* Een briljante analyse dus... maar, vervolgt H.B., *Ratio is met dit Amsterdamse studentenblad goed te vergelijken*. Punten van overeenkomst slaat hij dan maar over. Een kréet volstaat. Ratio's „Opus Dei”-artikel draagt H.B.'s goedkeuring weg (vèr van zijn bed), maar het Jan-Cremers stuk vindt hij „te belachelijk om au sérieux te worden genomen.” Dan volgt een vlijmscherp stukje ironie, ten bewijze van het feit dat H.B. het verschil tussen fysiek en psychisch niet kent: hij noemt slechts lichaamsdelen, Ratio sprak ergens anders over. Maar als H.B. het woord „homoseksualiteit” hoort, denkt hij aan „bed” en „vl(of)rjeeslijke gemeenschap”. Dat het ook (latent) een *state of mind* kan zijn, ontgaat hem, of misschien verdringt hij het (?).

Zijn referte aan de *honnête homme* verwijzen we naar Du Perron = Gomperts = corruptie (zie bladzijde 18).

Met een forse sprong over de geestelijke modder van H.B. (of betekent dat soms Hoofd Bestuur?) naar het einde van zijn artikel:

Hoe graag echter het moderne humanisme in Nederland, dat wel iets meer pretenties heeft dan kritiek op kerk en geloof te uiten, dit blad als een geestverwant in de strijd om gelijkberechtiging zou hebben willen begroeten, het wordt hem moeilijk gemaakt omdat het wel Ratio heet, maar niet redelijk is en omdat het geen respect toont voor de menselijke waardigheid van hen met wie het blad het niet eens is.

„Mens en Wereld” maakt zich (zeer pretentius) even tot tolk van HET moderne humanisme in Nederland. Wel ja. Maar ze hebben nog méér pretenties. Dat betekent echter niet, dat Ratio zelfs de *pretentie* heeft om kritiek op kerk en geloof te uiten. Ratio stelt zich andere doelen – zie boven.

We zijn blij, dat M. & W. ons niet als „geestverwant in de strijd” wil begroeten: wie H.B. tot vriend heeft, heeft geen vijand meer nodig.

Ratio – om het nog eens moeizaam uit te leggen aan de meest stumperige der lezers (on-

fen van concoursen en festivals zou verder de consequentie met zich meebrengen van een wereld waarin de verveling ons overal zou aangapen, een samenleving zonder iets om over in spanning te zitten.

Mijn persoonlijke bedenkingen tegen concoursen en festivals zijn van heel andere aard. Wat de festivals betreft: de ondemocratische wijze waarop die worden samengesteld. En ten opzichte van de concoursen: de situatie dat de jury de kandidaten kan zien spelen en meestal weet *wie* er spelen, waardoor er vaak onjuiste en onrechtvaardige beslissingen vallen.

Overigens verheug ik mij erover dat in de verhouding tussen mens en muziek festivals en concoursen feestelijke en avontuurlijke accenten zijn. Eigenlijk moest ieder muzikaal belangstellend mens bewust voor zichzelf dit feestelijke weten te creëren. Zo ken ik iemand die via de radio bij voorkeur hem onbekende muziek beluistert als een soort „spontane reactie”-test en die het liefst naar recitals van onbekende solisten gaat, in de hoop zelf een ontdekking te doen!

der wie H.B.) wil *niet* „redelijk” zijn. *Redelijk* is het Nederlandse synoniem voor *meegaand*. „Kom joh,” zegt H.B., „wees nou redelijk...”

Tot slot: Ratio wil best respect tonen voor de menselijke waardigheid (la Condition Humaine?) van degenen met wie we het niet eens zijn. Maar dan moeten die opposanten eerst eens waar maken dat ze menselijke waardigheid hebben. Redactie.

Wij willen de lezers van M. en W. bovenstaande reactie in *Ratio* op mijn kritiek in M. en W. niet onthouden. Eén opmerking daarop. H.B. heeft, in zijn kritiek, over het woord homoseksualiteit met geen woord gerept en ook niet gesuggereerd in die richting. Wat H.B. verdringt is hem dan ook volstrekt duister. Dit redactionele antwoord is te dom en te zielig om er verder op in te gaan en *Ratio* stempelt zich hierdoor tot een blad dat door geestelijke nozems wordt volgeschreven. H.B.

In tegenstelling tot wat Ratio blijkbaar veronderstelt is het niet Bongers redactionele taak mijn mening te corrigeren. Mijn aanvankelijk oordeel over het blad was slechts gebaseerd op het eerste nummer, de nummers waarover B. schreef, heb ik niet gelezen en daarover heb ik dus ook geen oordeel. Dat belet mij evenwel niet de wijze waarop men van zich af meent te moeten bijten beneden ieder redelijk peil te noemen. de la R.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Redactie: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bonger, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet.

Tijdelijk Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87C, Rotterdam-4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

Hondenpraat

In het enigszins beduimelde werk van Schopenhauer, de welbekende eigenaar van de poedel Butz, was ik juist beland bij de passage: „der Anblick jedes Thiers erfreut mich unmittelbar, und mir geht dabei das Herz auf; am meisten der der Hunde...”, toen aan de andere zijde van de deur een hoopvol geblaf wees op de praktische consequenties van dergelijke uitspraken. Nog geen half uur later zwoegde ik door het mulle duinzand. Na een dolle tocht over meer dan één „blanke top der duinen” (wie beschrijft de ontsteltenis van de aldaar vertoevende langorige holbewoners?) eindigde onze wandeling, zoals gewoonlijk, op het meer geciviliseerde bospaadje, waar Bobby, hijgend, tong-uit-de-bek, verkoeling zocht bij de pomp, die daar van gemeentewege is aangebracht ter bevordering van het toerisme.

Deze voor mij welkome rustpauze werd deze zondag evenwel wreed verstoord: „Hé, meneer”, hoorde ik plotseling achter mij. Tot mijn schrik ontwaarde ik een enorme herdershond, die mij deed denken aan de uitgehongerde wolven waarover Russische reizigers angstwekkende verhalen plegen te schrijven. „Meneer, haal uw hond weg, want *mijn* hond is gewend hier te drinken en dan gaat *uw* hond misschien vechten”, sprak de verontruste eigenaar van het nijdig kijkende gevaar! Nu twijfelde ik er niet aan dat het dier achter mij zijn aanspraken op de pomp duidelijk zou laten gelden. Overigens had ik geen tijd zijn zenuwachtige baas te antwoorden. Het hoefde trouwens ook niet meer. Bobby is ruim van begrip maar bovendien een stuk kleiner dan het tarzanbeest, zodat hij nog eerder weg was dan ik. We liepen een beetje verdrietig het bospad af. De bevelende meneer deed me denken aan een grote mogendheid, die in 1939 alsmáar landen tot zich nam, volgens zeggen uit angst dat die staatjes anders hem zouden attaqueren. Ook de meneer ging er zonder meer van uit, dat *mijn* hond zou gaan vechten bij die vreedzame bron, die overigens genoeg water bevatte om (evenals de Jordaan) de dorst van twee tegenstanders te lessen. Ik vrees dat 's mans visie toch teveel gebaseerd was op ervaringen met zijn *eigen* hond, waar de agressiviteit van afdroop, maar kennelijk was hij zich dit niet bewust (een dame, die veel cursussen van de volksuniversiteit volgt, vertelde mij dat zo iets „projectie” wordt genoemd). Ik piekerde nog wat na over de nederlaag van mijn trouwhartige Bobby, die minder veeleisend was geweest en ruimer van begrip dan Tarzan maar die zich intussen een koele dronk had moeten laten ontgaan. Het nare is dat zo iets niet alleen in de hondenwereld voorkomt. Ook elders worden de irenische, verdraagzame figuren wel eens ruw terzijde geschoven door de agressieve hebbers, waarbij gerechtigheid noch tolerantie aan hun trekken komen.

De dame, die ik gisteren tegenkwam had meer inzicht in het zieltje van haar vietvoeter. Toen zij mij zag naderen, riep zij mij al uit de verte toe: „Meneer, gaat u alsjeblieft naar de overkant, want mijn hond bijt”, waarbij zij zulke zenuwachtige bewegingen maakte, dat zij met hond bijna onder de voorbijrazende tram geraakte. Ik besloot Bobby en de dame te sparen en week uit, maar kwam aan gene zijde in nieuwe perikelen omdat de hoofdpersoon van dit drama een zwarte kat ontwaarde. Gelukkig was deze geen eigendom van een naargeestige waarzegster, maar

...de hoofdpersoon...

van een liefvallig, blozend meisje, die tussen hond en poes poogde te bemiddelen, evenwel met weinig succes. Trouwens ook mijn preken hebben gering resultaat wanneer er zwarte katten in het spel zijn.

Nadat wij Felix achter ons gelaten hadden scheen het leven terug te keren in rustiger banen. Plotseling werd ik toch weer opgeschrikt door een ruk aan de riem. Bobby stond even onbewogen als de Scheveningse vuurtoren. Verbaasd keek hij naar een robotmannetje, die driftig op een fietsje trapte vóór de winkel van een rijwielhandelaar als aanbeveling voor een bepaald fietsenmerk. Kennelijk bevreesdde hem dit mannetje zeer. Hij keek mij verwonderd aan. Toen wij de straat al uit waren liep hij nog om te kijken. Blijkbaar was hij er niet zeker van of dit nu wél of niet een vertegenwoordiger was van de diersoort homo sapiens. Een pessimist zou zeggen: „Kennelijk lopen er op de wereld zoveel robots rond, dat jouw hond er geen moeite mee had in deze echte robot onmiddellijk een mens te herkennen.” Maar dat betwijfel ik nou juist. Ik geloof niet in die pessimistische uitspraak. Voor Bobby was er gezien zijn vragende blik geen zekerheid, maar wel een wereld vol raadsels en problemen (en dat niet alleen wat betreft de robot). Inzake zwarte katten verschillen wij ernstig van mening, maar wat dit laatste betreft, zijn en blijven wij geest-verwanten.

P. Krug

Medemenselijkheid

Terwijl ik aan het ochtendgymnastieken ben, komt Guidootje binnen en wil weer meedoen. Hij oefent altijd met Bob mee.

Hij werkt dus „altijd” uit het grote-mannenboekje en vreselijk bezig ineens scharrelt hij het uit Bob's kastje tevoorschijn. De illustraties van lenige, gymnastiekende, zwarte silhouetjes scherp bekiijkend zoekt hij de juiste oefeningen op en begint onmiddellijk in halve spreidstand ernstig te kreunen en met zijn handjes boven zijn (nog altijd) formidabele hoofd op en neer te wuiven — hetgeen ongetwijfeld bij oningewijden het idee van uittrekken zou kunnen wekken. Het is eigenlijk onzegbaar knap nagedaan.

Nu laat hij zich omstandig voorover vallen en bobt wat op en neer zonder het kreunen ook

maar één ogenblik te staken. De grond haalt hij niet maar dat deert niet, de stevige beentjes knappen van het ernstig pogen.

Het lijstje zegt: 10 keer; dat kan hij met het vingertje erbij lezen; de cijfers kent hij al goed. Dus telt hij gewetensvol en hijgend — zoals het blijkbaar hoort — en doet daarbij een absoluut willekeurig aantal keren de oefening.

Zo. Klaar. —

Tevreden zijn pyjamabroekje ophijsend tot onder zijn oksels staart hij weer gebogen over het pamflet, wát of ook alweer de volgende oefening was?

Hij doet ze op een wijze, die zo zeldzaam ontwapenend en komiek is, dat ik de grootste moeite heb om mijn gedachten bij mijn eigen oefeningen te houden. In een bonte chaos zwaaien armen en armpjes, benen en beentjes, bovenlijven en bovenlijfjes door de werkkamer. Zijn tellen is een luxe, een wassen neus pour épater le bourgeois en de moeilijke kneepjes

weet hij geniaal op te vangen met elleboogjes en knieën al naar het uitkomt.

Eindelijk zijn we aan zijn looppas-op-de-plaats toe. Ikzelf lig nog plat op de vloer werkelijk ernstig tellen en oefening te koppelen... inééns stórm't hij er vandoor „op de plaats”, slaat als een jong veulen zijn beentjes achteruit en telt in sneltreinvaart: het loopt verdacht hard op. Ik kan zelf niet meer concentreren, want plots is het, hijgend, met één been stokstijf gefixeerd in „de achteruit”: Wat komt er ook alweer na 39, Mam???” Op het antwoord schiet hij er weer als een pijl uit een boog vandoor tot de volgende verstening bij 49!

Als ik eindelijk zelf aan mijn looppas toe ben, heeft hij een oude mattenklopper opgeduikeld, waarmee hij mij rhytmisch kan hinderen, met een enkele syncopische tik op mijn achterste er tussendoor.

Voilà, notre fils!

A. B.

Kroniek van het internationale gebeuren

De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties heeft ons de afgelopen weken verblijd met een besluit dat met alle begrip voor mogelijke complicaties toch een eerste stap wil zijn voor een UNO-optreden tegen de apartheid. Een commissie van deskundigen uit de lidstaten van de Veiligheidsraad zal moeten onderzoeken wat onder het handvest van de Verenigde Naties tegen apartheid kan worden gedaan.

Geen directe eisen en sancties dus, waarvan de indianen der resolutie, Noorwegen en Bolivia, mochten aannemen dat zij de Westelijke landen zouden nopen tot tegenstemmen. Maar wel een grondige studie van de mogelijkheden tot maatregelen, die, als tenslotte toch de wenselijkheid van verstrekende maatregelen uit de bus zou blijken te komen, het klimaat daarvoor reeds geschikt heeft gemaakt.

Dat de Zuidafrikaanse regering daar overigens zelf ook hard aan meewerkt, zal zij wel niet beseffen. Toch mogen we de weigering van premier Verwoerd, gratie te verlenen aan de negerleider Nelson Mandela en zeven anderen die wegens sabotage en samenzwering tot levenslange gevangenisstraf waren veroordeeld, gerust als zodanig uitleggen.

Door het buitenland was grote druk uitgeoefend op de Zuidafrikaanse regering de negerleiders te begenadigen. Maar Verwoerd wees deze druk volledig van de hand door te verklaren dat de campagne tegen het proces-Mandela was geïnspireerd door het „wereldcommunisme”. Mandela en de anderen die zijn veroordeeld, waren volgens Verwoerd gelijk aan welke spion dan ook.

Het valt te betreuren dat dergelijke verklaringen ook in ons land nog altijd bij een aantal mensen toch weerklink krijgen. Men leze maar de ingezonden-brieven-rubrieken van een aantal landelijke dagbladen.

Gelukkig wordt er over het algemeen anders over gedacht. In een redactioneel commentaar schrijft de invloedrijke Amerikaanse New York Times, dat reacties uit de hele wereld hebben aangetoond, dat Nelson Mandela en de zijnen eerder als de George Washingtons en Benjamin Franklins van Zuid-Afrika worden beschouwd dan als mensen, schuldige aan misdaden.

Het verschijnsel Barry

Het valt te verwachten dat nog deze maand in de Verenigde Staten de wet op de burgerrechten van kracht zal worden. Daarmee is in een periode van zeven jaar een derde stap gezet naar de volledige gelijkheid van blank en zwart in dit land. De nieuwe wet houdt in hoofdzaak vijf dingen in: een verbod tot discriminatie in openbare gelegenheden als hotels, restaurants, theaters e.d. (althans in de meeste), een machtiging voor de minister van justitie in te grijpen

als er iets hapert aan de integratie op de scholen, een verbod tot discriminatie binnen de vakbonden en een zelfde verbod waar het sollicitaties betreft en tenslotte de mogelijkheid tactische foefjes om de negers in Zuidelijke staten van de stembus weg te houden buiten werking te stellen.

Natuurlijk mag men van dit alles nog niet te veel verwachten. Tenslotte blijkt tien jaar na het afkondigen van een verbod op de segregatie op openbare scholen slechts één procent van alle negerkinderen in de Zuidelijke staten tezamen met blanken het onderwijs te volgen, en verschoont zeven jaar nadat negers in het Zuiden het volledige stemrecht verwierven, in de staat Mississippi nog slechts 5 % van hen ter stembus!

Maar dat neemt niet weg dat de wet vanaf heden zijn stimulerende invloed op het volledige integratieproces kan gaan laten gelden. Op het Noorden zal deze invloed vooral van psychologische aard zijn; voor het Zuiden zal de wet steeds een mogelijkheid bieden tot een confrontatie tussen de daar nog veelal heersende opvattingen en een in algemener verband gevoelde rechtsgedachte. En dat is tezamen al heel wat.

Ook het conservatieve deel van de senaat heeft dit steeds duidelijk gezien en deze toch nog altijd krachtige minderheid heeft dan ook 75 dagen lang een verwoede strijd gestreden om het niet tot een stemming over de wetsvoorstellen te laten komen. In Amerika is dit mogelijk door een filibuster op touw te zetten, een marathondebat, waarbij de tegenstanders de hele zaak kunnen ophouden door tot in het eindeloze redevoeringen te blijven afsteken over de onderhavige wetsvoorstellen. Toen eindelijk door een stemming de filibuster werd opgebroken, bleken zes miljoen woorden verspild!

Tot hen die tot het eind toe nee hebben gezegd tegen de wet op de burgerrechten behoort ook senator Barry Goldwater, tot nu toe de meest succesvolle mededinger naar het republikeinse kandidaatschap bij de komende presidentsverkiezingen. Niet – naar zijn eigen zeggen – omdat hij tegen de gelijkheid van blank en zwart zou zijn, maar omdat hij de wet een aantasting vindt van de in de grondwet gewaarborgde soevereine rechten van iedere staat. De redenen van de heer Goldwater mogen minder erg schijnen dan die van vervente tegenstanders van de rassengelijkheid, in werkelijkheid zou nog wel eens kunnen blijken dat een dergelijk formalisme de allergrootste vijand is van een gezonde geïntegreerde samenleving. Zij stelt namelijk een abstracte juridische vorm boven menselijkheid en rechtvaardigheid. Mensen als

Goldwater zijn dan ook behalve een gevaar voor de positie der negers tevens een gevaar voor de positie van de gehele mensheid. Daarom wekt het des te meer zorg dat relatief nog zo velen in hem de man zien die zij het lot van de gehele Amerikaanse bevolking – en daarmee eigenlijk gelijktijdig van de gehele wereldbevolking – in handen zouden willen leggen. Gelukkig is het duidelijk dat senator Barry wanneer hij werkelijk republikeins kandidaat zou worden, geen schijn van kans maakt tegen zijn rivaal, de democraat Johnson. Maar het verschijnsel op zich dwingt tot nadenken.

Handel en hulp

Terwijl in Genève het ontwapeningsoverleg weer is hervat, kwam de Wereldhandelsconferentie in diezelfde stad tot een eind, al zal dat maar een zeer betrekkelijk einde zijn. Besloten werd namelijk een permanent orgaan in te stellen dat zich verder zal blijven bezighouden met het probleem hoe de wereldhandel zal moeten worden herzien, wil de hulp aan de ontwikkelingslanden geen onbegonnen zaak blijven.

Mag dit tenslotte een positief resultaat worden genoemd, in vele opzichten moet deze conferentie toch teleurstellend heten. Als men het gehele verloop overziet, dan kan men zich moeilijk aan de indruk onttrekken dat er te veel is touwgetrokken voor de diverse eigen standjes dan dat er constructief aan een universele oplossing van een universeel probleem is gewerkt. En dat verwijt mag dan alle partijen gelijkelijk treffen, de Westelijke landen evengoed als de communistische, terwijl het óók zeer opgaat voor het merendeel der ontwikkelingslanden zelf. De jongste algemene stakingen in Nigeria – een van de meest rustige en stabiele landen in Afrika n.b. – hebben duidelijk laten zien dat het bij het tot stand brengen van een sociaal gezonde economie om nog meer dingen gaat dan alleen een onjuiste organisatie van de wereldhandel.

De Nigeriaanse regering wenste maar gedeeltelijk tegemoet te komen aan de loonsverhogingsvoorstellen die een door haar zelf aangestelde commissie aanbeval om te komen tot een redelijk bestaansminimum voor de slechtst betaalden. En dat terwijl de commissie tegelijk bij haar aanbeveling de weg had gewezen tot verwezenlijking, n.l. een besnoeiing van de uitgaven voor het overheidsapparaat die in alle ontwikkelingslanden percentsgewijs vele keren hoger zijn dan het geval is in de economisch meer ontwikkelde landen. Vele malen hoger ook dan noodzakelijk is voor de opbouw van een jong land. Dat laatste is tenminste in een recent en aansprekelijk voorbeeld als Israël bewezen.

R. B.

IK denk er ZO over

Humanisme en spiritisme (I)

De heer P. D. van Royen stelde zijn antwoord op de vraag van een geestverwant naar de houding van de humanist ten aanzien van het spiritisme ter discussie te meer omdat hij, volgens eigen zeggen, van dit onderwerp weinig af weet. Nu was het niet de onkunde van de schrijver op het spiritistische terrein die mij prikkelde tot repliek (ik weet waarschijnlijk nog minder van spiritisme dan Van R.), alswel de wijze waarop hij zijn antwoord vanuit deze onkunde formuleerde.

Van R. acht namelijk het spiritisme in strijd met onze humanistische levensovertuiging, omdat het luisteren naar „boodschappen” van over-

ledenen het verantwoordelijkheidsbesef verzwakt; en bovendien wil het Humanisme niet dat men zich laat afleiden door „gezaghebbende” (sic) stemmen uit het verborgene:

Nu dacht ik dat „luisteren naar” een zeer humane geestelijke activiteit was, die, mits met een kritische instelling bedreven, alleen maar stimulerend kan werken op het verantwoordelijkheidsbesef, vooral wanneer men luistert naar stemmen die „gezaghebbend” zijn. Het is dan natuurlijk belangrijk voor de toehoorder om te weten of het wel échte stemmen van échte geesten zijn die ons tijdens een séance toespreken, of dat we te maken hebben met boerenbedrog. Ook van R. vraagt zich dit af, maar als ze dan ook echt blijken te zijn, dan dienen we ons als

humanisten van hen af te wenden: onze problemen zélf op te lossen en zeker niet te delegeren aan de eerste de beste geest. „Wij wensen geen hulp van God, noch van Jezus, noch van het gebed, noch van geesten”, zo roept van R. verontwaardigd uit en vraagt zich daarna enigszins verbaasd af: „Waar bemoeien die geesten zich eigenlijk mee?”

Uit deze laatste kreten klinkt een onverdraagzaamheid door die ons alleen van kerkelijke kringen bekend is. De evolutieleer van Darwin wás geen boerenbedrog maar volkomen echt en juist daarom werd deze leer door de kerkelijke autoriteiten verworpen; zij wensten geen hulp van de wetenschap noch van het gezond verstand; waar bemoeide Darwin zich eigenlijk mee?

Nu geloof ik niet dat van R. als rechtgeaard humanist het zó bedoeld heeft, maar het staat er toch maar!

Als u mij vraagt hoe we het spiritistisch fenomeen moeten benaderen, dan is dat met een kritische analyserende instelling, waarmee het ongetwijfeld mogelijk moet zijn om het echte van het bedrog te onderscheiden. Is dan de conclusie dat deze stemmen inderdaad in alle opzichten echt zijn (iets wat ik a priori niet geloof), dan hebben we dit als humanist maar te accepteren, zélf al moet daardoor onze levensovertuiging overstag gaan.

J. J. H. Buys

Humanisme en spiritisme (II)

Onder deze titel schreef dr. P. D. van Royen in M. en W. van 6 juni, nr. 11, een artikeltje, waarin hij tot de conclusie kwam dat humanisme en spiritisme niet samengaan, omdat het laatste de mens steun doet zoeken bij aanwijzingen van overledenen, terwijl de mens zelfstandig behoort te zijn en behoort af te gaan op de inspraak van eigen gezond verstand en geweten. Daar dr. Van R. aan het slot de lezers uitnodigt tot eventueel commentaar, voldoe ik graag hieraan.

In de eerste plaats kan ik zeggen dat contact op séances met overledenen stellig niet altijd ten doel heeft bij die overledenen steun te zoeken of hulp of raad. Ik weet namelijk van een spiritist, die vrij geregeld aan séances deelnam, dat dit bij hem niet het geval was, evenmin als bij de andere deelnemers aan die séances. Deze werden door een groepje familieleden gehouden bij wijze van, laten we zeggen, vrije-tijdsbesteding. Het had natuurlijk kunnen zijn dat de deelnemers aan de séances van de overledenen hulp of raad verwachtten, wat echter niet het geval was. In het gevoelsleven van de deelnemers hadden de overledenen, waarvan de „boodschappen” afkomstig waren of heetten te zijn, dezelfde eigenschappen als toen ze nog tot de levenden behoorden. Er was dus ook geen sprake van gezaghebbende stemmen.

Nu rijst de vraag of het vragen van hulp, steun of raad (op bovenbedoelde wijze) aan overledenen onverenigbaar geacht moet worden met de humanistische levensbeschouwing. Mocht aan zo'n „boodschap” een soort van goddelijk gezag worden toegekend, dan zou ik die vraag bevestigend willen beantwoorden; immers, dan kunnen we aannemen dat de „boodschap” zonder kritiek wordt aanvaard en opgevolgd. Maar als er geen goddelijk of bovennatuurlijk gezag aan wordt toegekend, dan kunnen we dunkt mij zo'n raad (of hoe we 't willen noemen) gelijkstellen aan raad van levende personen of aan voorlichting, advies of meningsuiting door radio, televisie, film, pers of lectuur in het algemeen. En wij tonen toch geen passieve geestesgesteldheid (waar dr. Van R. voor vreest), als we zo'n raad in overweging nemen. M.i. kunnen we dan zonder bezwaar van actieve geestesgesteldheid spreken; hij of zij die raad ontvangt, kan die overdenken en ten slotte

zelfstandig beslissen over het al of niet opvolgen.

Ik kom dus tot de slotsom dat we wel mogen aannemen dat in de meeste gevallen het spiritisme niet in strijd geacht moet worden met het humanisme, ook zelfs in de regel niet als er hulp of raad gevraagd wordt aan overledenen. Voorwaarde is en blijft natuurlijk dat de vrager ten slotte, na overweging, zelfstandig beslist wat hij wil doen of laten.

H. Aikes

Humanisme en spiritisme (III)

In het nummer van 6-6-'64 schrijft de heer P. D. van Royen over humanisme en spiritisme. Hij ziet hier een tegenstelling. En wel omdat het humanisme vooral ernst maakt met het *hier* en nu en omdat, waar de humanist *zelf* zijn eigen problemen wil oplossen, stemmen „uit het verborgene” niet welkom zijn.

Nu ben ik de laatste om aan welke andere stem ook dan die van de wetenschap en die van mijn eigen geweten enig „gezag” toe te kennen. Maar toch lijkt mij de houding van Van Royen in het onderhavige geval veel te negatief. Immers, als wij ons zó op het „hier en nu” zouden concentreren dat we ons niet willen inlaten met datgene wat nu nog „het verborgene” is, dan zou dat niet alleen steriel zijn voor het wetenschappelijk onderzoek, maar ook een beletsel zijn voor het tot stand komen van die grensoverschrijdingen en geestelijke doorbraken, die de mijlpalen van de vooruitgang vormen. Ik laat de betrouwbaarheid van de „geestelijke stemmen” – in deze meer een „technisch” dan een principieel vraagstuk – nu buiten beschouwing.

We zullen de problematiek die „het verborgene” ons stelt – de problematiek niet zozeer van het spiritisme als wel die van de wetenschappelijk beoefende parapsychologie – juist méér aandacht moeten schenken, meer bijv. dan veel van het „hier en nu”.

Het grootste gevaar voor het humanisme (en meer nog voor andere levensbeschouwingen) lijkt mij juist de steriliteit, het gebrek aan werkelijke *openheid*. De kortzichtigheid bijv. die zich op het hier en nu blind staart en probleempjes als de geestelijke verzorging in het leger overschat ten koste van het opbouwen van een – wetenschappelijk gefundeerde – humanistische visie, die een *eigen heilsverwachting te bieden heeft*, hetzij de vooruitgang, hetzij – ja waarachtig! – een leven na de dood.

„Onze eigen problemen”, die worden niet in de eerste plaats gevormd door de incidentaliteitjes van het hier en nu, maar wel door de vraag hoe wij een visie en een wereld kunnen opbouwen waarin de hoofdrol wordt gespeeld door verlichting, vooruitgang en de hoopvolle perspectieven die – als het meevalt – de parapsychologische verschijnselen nog voor ons in petto houden.

C. W. Rietdijk

Humanisme en spiritisme (IV)

„Mens en Wereld” doorkijkend wordt mijn oog getrokken en mijn hart getroffen door zinnnetjes als Van Royen schrijft in „Ik denk er zo over”. Wij wensen geen hulp noch van God noch van Jezus noch van het gebed noch van geesten. Waar bemoeien de geesten zich eigenlijk mee, zijn zij soms verantwoordelijk voor onze daden? Ik kreeg grote binnenpret over zulke taal. Wanneer lezen wij nog eens meer zulke duidelijke ontboezemingen? Zo iets spreekt tot ieder mens en geeft de juiste simpele, door ieder te begrijpen gedachten weer waardoor wij als humanisten ons verbonden voelen. Wij zijn verantwoordelijk – en wensen dat ook – voor onze daden zonder inmenging van wie en wat dan ook.

D. Sirach

leven sverz ekering op index benad ering basis

Aurora

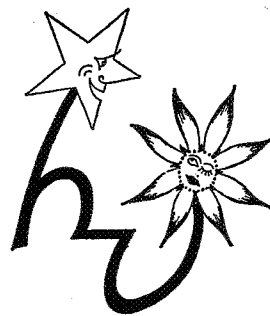
Zend mij vrijblijvend alle inlichtingen over uw Index-Benaderingspolis.

NAAM:

ADRES:

WOONPL:

(In open envelop, gefrankeerd met 5 cts postzegel, zenden aan:
N.V. Levensverzekering Maatschappij
AURORA, Stadhouderskade 1a, A'dam).

„De militaire commando's worden tegenwoordig gelipseld”

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad „VERNIEUWING” onder redactie van Karel Timmerman
Abonnementsprijs f 1,75 per jaar
Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210, Leiden

ANNONCES

Wadden zeilen, p. week. ± 6 pers. Ook ongeïnteresseerden. J. v. Boven, Schiermonnikoog.

Voor mijn ouders, een bejaard echtpaar, waarvan de vrouw zich tengevolge van gewrichtsreumatiek zeer moeilijk verplaatsen kan, zoek ik een inwonende hulp voor lichte huishoudelijke werkzaamheden en voor enige verpleging. Voor goede kracht zijn 2 kamers beschikbaar op de 1e verdieping.

Brieven aan mevr. H. F. van Dorsser Keus-De Zwart, Wilhelminapark 47, Utrecht.

Fl. gem. zit-slaapkamer te huur voor rustige heer, b.b.h.h. str.w., stookgel., bad aanw. Per 1 juli vrij. Tel. na 18 uur 020-731402 of brieven onder no. MW 121 aan het bur. van dit blad.

Echtpaar z.k., ± 35 jaar, zoekt dringend woonruimte te Zutphen, Apeldoorn of omgeving. Brieven onder no. MW 122 aan het bur. van dit blad.

RANDSTAD HOLLAND

Kleine charmante vrouw, verdraagzaam, met gevoel voor humor, veelz. interesse en moderne levensopvatting, zoekt partner, ruim middelbaar niveau, om op fifty-fifty basis te genieten van toneel, film, muziek, boeken, reizen etc. Wanneer u bovendien innerlijk beschaafd en vriendelijk bent, geen voorstander van discriminatie en circa 45 à 50 jaar oud, zou ik eventueel tot een huwelijk kunnen besluiten. Vraag ik teveel of bestaat er zo iemand?

Brieven onder no. MW 120 aan het bur. van dit blad.

„VERANDEREND LEVENSBESEF”

samengesteld door Mevr. Hella S. Haasse, Ds. E. van Bruggen, Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Dr. T. T. ten Have, Ds. S. J. Popma, J. Reehorst, Dr. C. Scharff O.S.A. en Prof. Dr. R. Schippers.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 28.

BEZITSVORMING

samengesteld door Dr. W. Albeda, Dr. A. van Biemen, Ir. G. J. Braat, Drs. H. J. D. Dieters, Drs. J. M. Th. Loeffen, Dr. E. Nordlohne, Drs. A. W. H. J. Quaadvlieg, J. Reehorst en Drs. J. M. den Uyl.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 27.

Zo juist verschenen:

„ESSAYS OF A HUMANIST” by Julian Huxley

U kunt dit boek tegen de prijs van f 15,— bestellen bij het

„HUMANISTISCH VERBOND”

Oudegracht 152, Utrecht - Giro 30.49.60.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.

vakantieplannen

De B.W.C. (Buitenwerkcommissie) van het Humanistisch Verbond organiseert in 1964:

Voor kinderen van 10 t/m 12 jaar:

Van 18 tot en met 25 juli een week in de Korenbloem te Elspeet. De leiding berust bij mevr. M. M. van der Veen-Könemann.

De prijs bedraagt f 49,—. Daarin is f 2,— zakgeld begrepen.

Voor verdere bijzonderheden kunt u zich wenden tot het Centraal Bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur, wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

Redactie:

Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius, Prof. Dr. H. Freudenthal, Drs. F. P. Huygens, Prof. Dr. B. W. Schaper, Dr. P. Thoenes en Prof. Dr. Libbe van der Wal

Abonnementsprijs:

f 9,50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 8,— per jaar). Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES
Oudegracht 152, Utrecht
Giro 582293

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,— per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de „Vegetarische Bode”. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 2,50 zal u hiervan overtuigen. Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam W 2, postgiro 201587.